AUI, secţiunea III e, Lingvistică, tomul LXI, 2015
Studia linguistica et philologica in honorem Constantin Frâncu

Cazul dativ în limba română veche

Ştefan Găitănaru
Universitatea din Piteşti

By comparing the configuration of dative case în Latin and in contemporary Romanian, the present paper aims to thoroughly approach the discoursive values of nomina in dative case in Old Romanian, proving the fact that this case presents the most grammatical archaisms in nomina functioning.

1. Deşi de natură diferită, dativul şi nominativul, în limba latină, făceau parte din subclasa cazurilor gramaticale, caracterizate prin specializare funcţională şi prin neparticiparea la GPrep (absenţa prepoziţiilor).

Deosebirea dintre cazurile gramaticale şi cele concrete (ablativul şi locativul) nu era strictă, cu atît mai mult cu cît existau şi cazurile mixte (genitivul şi acuzativul).

Extinderea seriilor omonimice şi evoluţia mărcilor gramaticale în urma căderii consoanelor finale au condus, în latina populară, la deplasarea unor funcţii de la un caz la altul. S-a constatat, în consecinţă, o extindere a zonelor de sinonimie şi polisemie gramaticală: „Acţiunea conjugată a tuturor acestor factori a avut drept consecinţă că o multitudine de forme exprima aceeaşi funcţie, iar o multitudine de funcţii era la rîndul ei exprimată de o formă unică” (Fischer, 1985, 85).

În procesul destructurării rigorilor clasice se înscrie şi relaţia dintre genitiv şi dativ. Mutaţiile respective din latina populară se regăsesc aproape în totalitate în limba română veche, aşa încît pot fi trecute pe lista elementelor de continuitate ce probează forţa conservatoare a limbii române, generată de plasamentul ei într-o arie laterală (izolată) a Romaniei.

Caracterul predominant al unui caz în determinarea unei anumite direcţii a transformărilor este, poate, de o importanţă secundară, dar el a fost edificat în mod diferit de specialişti. Astfel, I. Fischer, deşi arată că dativul a preluat de la genitiv funcţia prototipică a acestuia, posesia (*suae matri de ventre,* sec III, dH), sau alte funcţii colaterale, *genitivus memoriae*, de exemplu (*cui supra meminise*, sec. VI, dH)[1], constată totuşi că „Genitivul tinde să se confunde cu dativul, cu predominarea celui dintîi”[2]. În sens invers, dar cu aceeaşi finalitate, se defineşte „predominanţa dativului”: „Procesul de constituire a unei forme unice de genitiv-

[1] Cf. pentru exemple, Fischer, 1985, 85, 86.
[2] *Ibidem*, 89.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

dativ s-a efectuat sub influenţa dativului asupra genitivului”[3]. Sînt amintite dativul adnominal, evoluţia prepoziţiei *ad* şi evoluţia unor forme pronominale.

2. În gramatica actuală a limbii române, interpretarea pare motivată de considerarea dativului drept un caz gramatical (cu funcţie specifică şi fără prepoziţii). În acest sens s-au operat două restrîngeri.

În primul rînd, limitarea complementului indirect la construcţiile cu dativul, prin disocierea lui de complementul prepoziţional (nu s-a apelat la expresia *complement indirect prepoziţional*).

În al doilea rînd, s-a anulat statutul prepoziţional al conectorilor *potrivit, conform, contrar, asemenea, aidoma, aşijderea.*

Prima restrîngere este justificată de tendinţa de omogenizare a funcţiei sintactice şi a fost propusă cu mulţi ani înainte[4]. Ea pare în contradicţie cu teoria logico-semantică a cazurilor, în care anumite roluri tematice (cazuri), de exemplu beneficiarul, se exprimă deopotrivă prin dativ şi prin construcţii prepoziţionale: *Ci le-am lăsat lor şi feciorilor lor şi nepoţilor lor* (DÎ, 100); *aceste cuvinte să le ţii domniia ta la tine* (DÎ, 95)[5].

A doua restrîngere, referitoare la prepoziţii, nu are finalitatea anterioară, întrucît, chiar dacă ar fi corectă, lasă în precedenţa dativului conectorii *graţie, datorită, mulţumită.*

Contestarea celorlalte nu ţine de o reconsiderare necesară a convenţiei gramaticale, ci survine din neînţelegerea trăsăturilor fundamentale ale statutului prepoziţional. S-a considerat că pot fi plasate deopotrivă în clasa adverbului sau a prepoziţiei, dar că „Pentru unificarea interpretării, *conform, contrar, potrivit,* ca şi *aidoma, asemenea, aşijderea* sînt încadrate în clasa adverbului”[6].

În realitate, în limba română, conform contextului ei diagnostic, prepoziţia se caracterizează prin aceea că nu poate finaliza niciodată un enunţ (ca în engleză, de exemplu). Un enunţ ca *Ei s-au înţeles conform reglementărilor recente* nu poate fi rescris ca **Ei s-au înţeles conform.* Prin urmare, conectorii respectivi, în contextele în care nu pot finaliza un enunţ, rămîn în sfera dativului, fiind ei înşişi afuncţionali.

3. Un caz se defineşte în mod fundamental prin formele şi prin funcţiile pe care acestea le contextualizează.

3.1. Sub aspect formal, în urma căderii consoanelor finale, seria omonimică dativ-ablativ, generalizată la plural, putea fi dublată, prin includerea în seria de la singular a acuzativului. În situaţia în care dativul prelua una dintre funcţiile fundamentale ale genitivului, posesia, i-a preluat şi desinenţele pronominale, conservatoare în evoluţia declinării, cu urmări importante: „Fenomenul este

[3] Coteanu, în ILR, II, 1969, 219, 220.
[4] Guţu Romalo, 1973, 173.
[5] Cf. Frâncu, 2009, 175.
[6] GALR, I, 2008, 629.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

deosebit de interesant pentru flexiunea articulată nominală românească, deoarece permite să înţelegem cum s-a generalizat la pronume şi la articol formele de genitiv şi nu cele de dativ: *lui* (←*illui*), *ei* (←*illei*), *lor* (←*illorum*)"[7].

O altă trăsătură formală, în norma veche, este declinarea atomistică: *Am vândut nepotu-mieu, lui Ignat Doboş şi surorii sale, Albei preuteasii* (DÎ, 155); *mai întâi s-au ivit Mariei Magdalenei* (TE, 36^{v}/1); *Nu cred carei se roagă sfinţilor morţi (...) sau sfintei Mariei* (TE, 49^{v}/7-8); *lauda preasfintei născătoarei de Dumnezeu şi pururea fecioarei Mariei* (AI,14^{v}/13-14), *iară Sfintei Fecioarei* (AI,15^{v}/21); *păharul preaînţeleptelor capetelor voastre* (179/1-2); *Şi aceasta au fost pricina ertatului Dumitraşcului paharnicul* (AB, 126^{r}/28-29); *uitându-mă măririlor preasfintei fecioarei Mariei* (AI, 36^{v}/18); *Nu era în puterea lui Barnovschii vodă (...) să-i facă vreunu rău Lupului vornicului* (MC, 216, 10-11).

Norma literară de mai tîrziu a validat structura numai pentru determinanţii demonstrativi*: şi au dăruit toţi banii Tăutului logofătului celui mare* (U, 58^{v}/1); *multă sănătate priiatinului nostru celui iubit* (DÎ, 173); *zicere-aţi codrului acestui* (TE, 86^{v}/9); *Şi s-au născut un cocon filosofului celui mare* (S, 119^{r}/4-5).

3.2. Din punct de vedere funcţional, dativul poate ocupa mai multe poziţii sintactice: complementul indirect, complementul posesiv, atributul pronominal în dativ (acestea din urmă, ca şi construcţia *sum pro habeo*, ca manifestări ale dativului posesiv), atribut substantival/pronominal în dativ (dativul adnominal), apoziţie, circumstanţialele de mod, de loc (locativul), instrumental, complementul comparativului. Cu o frecvenţă mai mică, poate fi amintit şi complementul de agent (*dativus auctoris*).

3.2.1. Complementul indirect este limitat, aşa cum s-a arătat, de gramatica normativă actuală, la nominalele în dativ şi la construcţiile cu *la*, echivalente semantic cu acestea.

Interesant este că, din punct de vedere semantic, multe dintre rolurile tematice pe care le poate îndeplini dativul în limba română actuală se regăsesc în limba română veche, fiind, unele, individualizate în gramaticile latineşti. De exemplu:

- beneficiarul (*dativus commodi vel incommodi*): *Roscius praedia coluit aliis non sibi; el au cerşut de la înpăratul turcescu frăţâni-său domniia mea* (DÎ, 142); *şi li-au dres împăratul cu mâna lui tuturor câte un păhar de vin* (NL, 349^{v}/9-10); *mie mi să pare tot una a fi, sau de seceră cineva luiş, sau altuia* (SA, I, 29); pentru *incommodi: veni de luă Rimul şi robi lu Maxim muiarea şi fata* (MO, 58^{r}/1,2);

- destinatarul, nu cu structura lui dublă din latină (*dativus finalis*)*: mihi cives auxilio venerunt; Deci i-au vândut să-i fie lui moşiia şi feciorilor şi nepoţilor şi strănepoţilor lui, să-i fie moşiia în veci*, (apud Frâncu, 2009, 175); *şi voiu da pre*

[7] Iliescu, Macarie, în ILR, I, 1965, 57, nota 2; cf. şi Philippide, 2011, 438; Coteanu, în ILR, II, 1969, 221.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

eale ţie spre ispită (BB, XVI, 60); *Venit-au drept aceia robilor răscumpărare, morţilor înviiare şi viaţă, bolnavilor vraci* (AI, 103^{v}/7-9);

- ţinta: *it clamor caelo; uitară pre Dumnezeu (...) şi se închina soarelui şi luniei şi stelelor* (MO, 11^{r}/2);

- experimentator: *Sântu domni buni şi li-e milă de toţi săracii* (DÎ, 113); *Oarecui-i fu milă d-însul şi vru să le gonească* (MO, 83^{r}/5,6).

Situaţia se întîlneşte şi la poziţiile sintactice cu frecvenţă mai mică:

- locativul (*locativus*): *Corinthi multi juvenes artem loquendi discebant* (Bujor, Chiriac, 1971, 192), *s-au făcut mare pustiire pământului despre amândoauă părţile* (AB, 121^{r}/5);

- agentul (*dativus auctoris*): *mihi decretumst renumerare omne aurum* (Cf. ILR I, 1965, 245); *nu faceţi înaintea oamenilor să fiţi văzuţi lor* (CT, 9^{v}, apud Frâncu, 2009, 179).

3.2.1.1 Clasa regenţilor care impun dativul a evoluat, în timp, în cadrul aceloraşi părţi de vorbire.

3.2.1.1.1. Cel mai important regent al dativului complement indirect este verbul, de multe ori cu regimul deplasat faţă de limba română actuală, conform cerinţelor de atunci ale traductologiei: „Astfel, influenţate de corespondentele lor slave, verbe ca *a apăra „a interzice", a conteni. a crede, a (în)vinge, a judeca, a huli, a opri, a sledi* sînt de obicei determinate de complemente indirecte în dativ, în textele traduse din slavă, mai fidele originalului (...). Unele dintre verbele acestea (*a crede, a (în)vinge*) se construiau cu dativul şi în latină, iar regimul lor din unele texte vechi se poate explica şi prin influenţa latină"[8].

Au fost trecute în revistă şi alte verbe cu corespondent slav: *a se asemăna (upodobitisę), a-şi bate joc (porogatisę), a se bucura (radovatisę), a dodei (sutojati), a împiedica (zapeti), a învăţa (poucitisę), a tocmi (upodobitisę)*[9].

Se pot da foarte multe exemple: *Cine se bucură răului altuia, nu însereadză fără obidă* (FD, 478^{v}/3-4); *era întru elu duhul hicleanu şi învâncu loru* (CV, 3^{r}/6); *după aceea acestui sau acelui Givei s-au încrezut* (DÎ, 181-182); *creadeţi cuvintelor acestora ce-am spus aice* (TE,5^{r}/5); *Cine creade propovăduitorului, dezlegat şi iertat şi spăsit va fi* (TE, 12^{r}/4-5); *nu se adură întru aceaeaş currvie a sleirei, hulinduse celuia* (CV, 79^{v}/4-6); *celuia ce voru da cuvântu ce are gata a giudeca viiloru şi morrţilor* (CV, 79^{v}/7-8); *cel ce giudecă tuturor după lucru* (CV, 71^{v}/7-8); *cel ce se gândeaşte, aseamănră-se undeei mariei* (CV, 55^{v}/10-11); *slujiţi domnului cu frică şi vă bucuraţi lui cu cutremur* (AI, 13^{v}/15-16);

Astfel de calcuri gramaticale nu sînt însă generalizate, chiar în textele în care se găsesc: *ceia ce giudecă menre vrea se me lase* (CV, 51^{r}/5-6); *Muiare, creademă că va veni ceasul* (TE, 21^{v}/8); *Nu derept cuvântul tău creadem* (TE, 22^{v}/8-9).

[8] Frâncu, 2009, 175, 176; cf. Costinescu, CV, 159-160; cf. şi Stan, 2005, 90.

[9] Rosetti, 1986, 524.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Faptele de limbă ce caracterizau norma dominantă, adică cea care s-a impus ulterior, sînt destul de frecvente: *Nu ştiţi că sfânta dumerecă voiu giudeca viii şi morţii?* (CS, 3^{r}/2); *ceia ce n-au crezut în tatăl şi în Fiiul şi în Duhul Sfânt* (CS, 18^{r}/1).

3.2.1.1.2. Numele în dativ se găseşte, foarte frecvent, cu rol de experimentator, în multe expresii verbale: *Şi domniii-lui i pare bine* (DÎ, 146); *Nouă ne pare că n-are vină* (DÎ, 195); *Domnul Dumnezeu să-i fie milă de noi şi de ceastă ţeară* (DÎ, 111); *sântu domni buni şi li-e milă de toţi săracii* (DÎ, 113); *pare-mi-se că din aceste pricini vine* (ITR, 3^{r}/4/5); *Însă nu mi să păru a lăsa acum şi pe Lorenţu Topeltin* (ITR, 36^{r}/11*); Îţ pare că altă osebită limba lor fac* (ITR, 39^{v}/5-6); *Îm pare mie că nici a împăratului n-are fi fost vina* (S, 108^{v}/17); *îm pare rău de tine* (S, 113^{r}/22-23); *apoi să căiaşte şi-i pare rău* (AA, 61^{v}/5); *iată şi domniilor, crăiilor, împărăţiiilor, avuţiiilor, măriiilor şi tuturor celoralalte câte sânt aşa să întâmplă şi le vin* (ITR, 66^{r}/1-2); *Nu caut eu ce ţi se cuvine ţie să iai, ce caut eu ce mi se cuvine mie să dau* (FD, 507^{v}/4-5); *Oarecui-i fu milă d-însul şi vru să le gonească* (MO, 83^{r}/5,6); *i să cade lui a merge în Ierusalim şi multe a păţi* (AI, 8^{v}/1); *Şi ţie ţi să cuvine ca să lăcueşti într-însa* (AI, 40^{v}/29); *fiindu-mi ruşine să stau de faţă, m-am ascuns* (AI, 95^{v}/8); *mulţi sântu de le iaste drag a vărsa sânge nevinovat* (U, 108, 12).

3.2.1.1.3. Regentul adjectival este şi el foarte frecvent. Unele sînt adjective propriu-zise: *Strâmbătatea este protivnică dereptăţiei* (FD, 548^{v}/1); *că au fost vicleni înpăratului* (AB, 146$^{v/}$17-18) *sunt trei lucrure protivnice svatului* (FD, 524^{v}/2); *Şi era mare vrăjmaş rimleanilor* (FD, 574^{v}/3-4); *Au fost un slujitori şi era foarte drag împăratului* (S, 96^{r}/7-8); *bucuros acestui prilej* (MC, 288, 7).

Foarte multe însă sînt deverbale, ce se conformează regimului verbal: *mai arătători, mărturisitori şi slugi şi învăţători celui Mesie adeverit* (TE, 6^{v}/6-7); *Sânt orbi, purtători orbilor* (TE, 75^{r}/9-10); *Aşa cu mult datoriu sântem vecinului noatru. Dară cu ce sântem datori lu Dumnezeu?* (TE, 89^{r}/5-6); *din feliul lor era neodihniţi şi nemulţămitori tuturor domnilor* (AB, 144^{r}/3); *căci sânt nemulţămitori şi necunoscători binelui* (ITR, 48^{v}/6-7); *ca nişte biruitori pământului şi tuturor ţărâlor* (ITR, 80^{v}/2-3).

3.2.1.1.4. Mai puţin frecvente, cu regim de dativ, sînt interjecţiile şi anumite cuvinte cu valoare interjecţională: *Amar mie iaste, de nu voiu binevesti!* (TE, 23^{r}/6); *Mai amar va fi noao să nu ne văm turna către Dumnezeu* (TE, 97^{v}/7-8); *O amar vouă tâlharilor! (...) O amar celuie ce-şi ureaşte fratele său (...) O amar celuie ce cleveteşte şi huleşte pre alţii* (CS, 49^{r}/4-11); *Amar noao, că n-am crezut întru adevăratul Dumnezeu!* (AMD, 9^{r}/9); *Amar lumii de sminteale* (INB, 51/22); *Slavă ţie, Dumnezeule, celui din nălţime* (AI, 148^{v}/5); *slavă, îndelungii răbdării tale, Doamne, slavă ţie* (AI, 148^{v}/13-14)...

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Interjecţia *vai* se construieşte foarte frecvent cu prepoziţia *de*, a acuzativului: *O, vai de tine, suflete, multe iubiiai în deşertu* (CS, 39^{v}/1); *O, vai de voi, păcătoşilor* (AMD, 31^{r}/3); *O, vai de capetele noastre!* (AI, 24^{v}/8).

Mai rar ea regizează un dativ: *vai lumii de scandile (...), însă vai omului aceluia pentru care vin scandilele* (ITR,64^{r}/5-6).

Se întîlnesc şi forme ezitante, care, probabil, din hipercorectism, folosesc ambele structuri: *vai de lui, vai de celuia*[10]*; vai de mie, ca venrirea mea delungă-se* (PH, 109^{v}/25).

3.2.1.1.5. Lipsa regentului, în dedicaţii, care, la nivelul actelor de vorbire, desemnează destinatarul, este aparentă, structurile fiind eliptice: *Cinstitului şi luminatului şi înfrâmsăţatului cu destoinicie şi cu creştinătate, milostivului Gheorghie Rakoczi* (NTB, 111); *Blagocestivului, prealuminatului şi noao cinstitului, dulcelui şi mai marelui frate* (CO, II^{r}/1-2); *Prealuminatului şi preaînălţatului domn Constandin Brâncoveanu Basarab Voevod* (AI, 242/3); *Lui Dumnădzău unuia, în Troiţă închinatului şi slăvitului* (CO, 2^{r}/1-2); *Prealuminatului, blagocistivului şi preacuvântăreţului Ion Dimitrie Constantin Voievoda* (CO, IX^{r}/1-3).

3.2.1.2. Clasa de substituţie a complementului indirect este reprezentată de substantive, pronume , mai rar, de numerale.

3.2.1.2.1. Cele mai multe substantive sînt comune: *Scriş eu popa Ştefan acestor oameni,* (DÎ, 104); *că iaste sminteală amânduror ţărilor* (DÎ, 174); *Apoi iar nu s-au potrivit domnul blestemăciunii lor* (AB, 133^{v}/34-35); *Zioa zilei cuvânt spune /Noaptea nopţei minte pune (CPv, 18, 5-6); au dăruit domnii destoinicilor şi bunilor slugi ocine sau altcevaş, pentru vrednicia şi mari slujbe ce vor fi făcut domniei şi ţărâi* (ITR, 4^{v}/10); *Acel feliu de ispravă au făcut banul Cornea domnului şi ţării* (AB, 131^{r}/3-4); *şi au grăit jupâneasa Stanca fiiu-său domnului* (AB, 132^{v}/34-35*); n-au spus jupânu-său nimica* (S, 85^{r}/4); *iar sfătuitoriul au grăit împăratului, iar împăratul au grăit filosofului* (S, 88^{v}/1-2); *uitară pre Dumnezeu (...) şi se închina soarelui, şi luniei şi stelelor* (MO,11^{r}/2); *răsipi acea avuţie toată, cum nu se cădea, balamuţilor, hoţilor, măscăricilor* (MO, 108^{v}/1-3); *Acesta au urmat dascălului şi învăţătoriului său Hristos, păstoriului celui bun şi adevărat* (AI, 46^{v}/7-9).

Întrucît regula anticipării este facultativă la complementul indirect aflat după verb, se observă, în exemplele citate, absenţa acesteia. Există însă şi contexte, cu anticipare: *iaste singur Iuda şi vânzător lui Hristos şi nu i să va erta nici popei, nici aceluia* (AI, 50^{v}/15-16); *au crezut veneţiianii că-i iaste nepot lui Despot (NL, 193^{v}/1-2); i-au dat hrană şi lui şi doamnii lui* (U, 13^{v}/2).

Reluarea este obligatorie în limba română actuală, cînd acesta este antepus verbului. Ea nu se întîmplă însă întotdeauna în limba română veche: *Că deaca nu va fi ţie milă de fratele tău, nici lu Dumnezeu nu-i va fi milă de tine* (TE, 71^{v}/10-

[10] Cf. Densusianu, II, 1961, 186.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

11); *iată şi domniilor, crăiilor, împărăţiilor, avuţiilor, măriilor şi tuturor celoralalte câte sânt aşa să întâmplă şi le vin* (ITR, 66[r]/2-3); *Că Dumnedzeu trufaşiloru protiveaşte e smeriţilor dă bunrătate* (CV, 82[r]/5-6); *tuturor prorocilor şi tuturor sfinţilor (...) li s-au zis cuvinte de bucurie (AI, 15[v]/16-17).*

Situaţia anticipării se repetă şi în cazul substantivelor proprii*: dat-am zapisul nostru în mână lui Arbanaş* (DÎ,106); *Ci dereptu aceaea una mulţemin lu Dumnezeu* (DÎ, 112); *Şi mulţămesc foarte întâi lui Dumnedzău şi al doilea dumneavoastră* (S, 106[v]/23-24); *Iraclie închină cetatea Fecioareei şi Maicei Domnului* (Mo, 79[v]/8).

În antepunere, reluarea este mai frecventă: *Ce lu Pavel-i grăia duhul se nu se suie* (CV, 13[r]/5-6); *Pravelnicului Avram îi părea că dereptu elu se închină lemnul* (CS, 78r/4-5).

Legarea fenomenului dublării prin clitic de semantismul verbului, n-a reuşit să evite relativismul procesului: „Se observă astfel, cu multă claritate, mutarea categoriilor de verbe de la obligatoriu la facultativ, atunci cînd se trece de la reluare la anticipare”[11].

Tendinţa riscantă de a marca obiectul indirect prin topică, fără desinenţe, a fost restrînsă şi s-a soldat cu structuri anacolutice[12]: *Domnul Dumnezeu să-i fie milă de noi şi de ceastă ţeară* (DÎ, 111); *Alţii le va fi trupul putredu ca un câine mortu* (CS, 55[r]/10-11); *Aceia cade-lă-se să se muncească cu mare chin în veaci netrecuţi* (CS, 115[r]/7-9); *de se închinară lu Adam ca nişte robi domnu-său* (MO, 7[v]/5).

Exprimarea complementului indirect prin substantivele proprii se face prin utilizarea indicelui proclitic *lui* (*lu*), marcă a genului personal, care „în dacoromână, (...) prezintă deosebiri stilistico-funcţionale importante: *lu* este popular, pe când *lui* este livresc”[13].

Frecvenţa formei populare este regresivă, începînd cu traducerile din secolul al XVI-lea. În traduceri, unde caracterul popular pare mai puţin motivat, este mai frecventă decît în textele originale din secolul al XVIII-lea (Ivireanul, Cantemir) , ceea ce denotă o anumită preocupare pentru un limbaj mai îngrijit: *Era bunii fii lu Scheveiu* (CV, 3[r]/5-6); *acestea dzise lu Pavelu Duhul* (CV, 4[r]/4-5); *toţi oamenii văzură, deaderă laudă lu Dumnezeu* (TE, 157[v]/8); *Miluiaşte-ne Doamne, fiul lu David* (TE, 73[v]/13); *Ci dereptu aceaea una mulţemim lu Dumnezeu* (DÎ, 112); *de se închinară lu Adam ca nişte robi domnu-său* (MO, 7[v]/5); *veni de luo Rimul şi robi lu Maxim muiarea şi fata* (MO, 58[r]/1,2); *ducu lucrurele toate înaintea lu Hristos* (CS, 11[r]/10-11).

Uneori *lu* se află în faţa substantivelor comune, atît la genitiv, cît şi la dativ: *cumu e sfântulu semnu a lu credincioşiloru dreapteei credinţe* (CC, 199, 15); *Fistu spuse lu împăratu* (CV, 34[v]/9-10).

[11] Saramandu, 1966, 430.
[12] Cf. Chivu, în CS, 200.
[13] Coteanu, în ILR, II, 1969, 116.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Procedeul se păstrează şi astăzi în limba vorbită: *Şi ne-am pomenit numai cu Irimia, cu cumnatul lu... nostru, adic-a lu Victor. Tatăl lu Mimi*[14].

Unii specialişti l-au explicat prin forma de dativ *illo*: „Şi dacoromânul *lu,* ca proclitic: *lu Vasile, lu Gheorghe* etc. trebuie să fie interpretat ca urmaşul dativului *illo*; cf. arom. *alu* dinaintea numelor proprii: *al(u) Andreiu, al(u) Barac*, care conţine, de asemenea, un *illo*"[15]. *Illo* n-ar putea explica însă formele de genitiv şi nici pe cele de posesiv: *şi soţu lu Dumnedzeu meni-se* (CV, 61^{r}/11); *înviiase întru ei duhul lu Hristos* (CV, 70^{v}/13); *cu alu tău ajutoriu şi cu firea dumnezeiască* (CC, 204, 37); *Casa lu Israilu upovăi în Domnul (...) Casa lu Aaronu upovăi în Domnul* (PS, 191^{v}/3,5); *numai cu voia şi slobozitura lu Dumnezeu; numai păcatul nu se face cu voia lu Dumnezeu* (TE, 30^{v}/9-10; 11); *puse pre nepotu-său, Gaie, feciorul lu Costantin* (MO, 48^{v}/9-10).

Forma literară ce se va generaliza mai tîrziu (mai puţin în limba vorbită), traversează şi ea secolele: *A treia zi spuseră lui Laban cum Iacob au fugit* (PO, 31, 22); *Şi conteni lui Iisus şi ieşi den el drac (*TE, 84^{r}/14); *Lui Ioannu botezătoriulu, tăiatu-i fu capulu* (CC, 285, 9-10); *Faceţi pamet lui Domnedzeu şi sfinţiloru* (CS, 6^{v}/5); *Şi dzise preasfânta maică lui Hristos* (CS, 16^{v}/15); *Aşa-i era lui Theofil viaţa încremenită* (MO, 103^{r}/8); *Şi dede iară scaunul de patrierşie lui Methodie* (MO, 106^{v}/7); *născu scaun sfânt lui Dumnezeu* (AI, 39^{v}/28); *Lui Noei-au poruncit Dumnezeu să facă chivotul* (AI, 140^{v}/23); *Lui Moisi i-au poruncit să meargă în Eghipet* (AI, 140^{v}/34); *aceiiaşi romani sint carii lui Conrat al triilea (...) îndestul au dat* (CO, 889); *Lui Dumnădzău unuia, în Troiţă închinatului* (CO, 875); *să să fi rugat lui Laslău să nu-l omoară* (CO, 1036); *Şi i-au făcut Şeremet cinste mare lui Dumitraşcu-vodă şi boiarilor săi* (NL, 344^{v}/5-6).

Uneori, la substantivele proprii formal-feminine, marcajul genitiv-dativului angajează şi desinenţa: *iară doamna lui Ieremiei vodă, în Iaşi* (MC, 178, 2); *ce era în Iaşi cu doamna lui Ieremiei vodă (...) ginerii lui Ieremiei vodă* (MC, 178^{v}/2).

Marca proclitică de genitiv-dativ oferă indicii importante în istorial limbii române. Absenţa acestui „indice proclitic de genitiv-dativ"[16] din dialectele sud-dunărene a constituit argumentul de „a considera pe *lui* din dacoromână o inovaţie a acestui idiom, care s-a format după despărţirea lui de istroromână, deci aproximativ după secolul al XIV-lea"[17].

Exprimarea prin procedee analitice a complementului indirect în limba română veche continuă o tradiţie îndelungată: „Mai mult chiar: încă din latina

[14] Dascălu Jinga, 2002, 46.
[15] Coteanu, în ILR, II, 1969, 221.
[16] Cf. şi GBLR, 2010, 87.
[17] Coteanu, 1969, 117.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

arhaică funcţia dativului putea fi redată printr-o construcţie prepoziţională, cu *ad*, 'la' : *hunc (...) ad carnificem dabo* 'pe ăsta îl voi preda călăului' "[18].

Fenomenul a avut continuitate, din moment ce se regăseşte şi în celelalte faze ale latinei: „Al doilea fenomen specific latinei populare şi tîrzii este tendinţa de a se întări şi preciza valoarea cazurilor prin prepoziţii (...). La dativ s-a pornit de la exprimarea obiectului indirect prin *ad* + acuzativul, în locul dativului sintetic"[19]. Sînt date mai multe exemple: *Ad hostis exuvias dabit (Plaut); ad te dederam litteras* (Cicero), *dixit ad eam* (Fredegarius)[20].

În latina clasică, fenomenul intrase în concurenţă cu folosirea dativului final în locul acuzativului: „Si l'on trouve le datif employé pour marquer le but, on rencontre inversement *ad* et l'accusatif pour marquer l'attribution: *dare ad aliquem* etc. La concurrence de ces deux constructions a finalement abouti à l'élimination du datif"[21].

Fenomenul de confuzie a prepoziţiilor din latina tîrzie (era vorba de cele ale acuzativului şi ablativului) s-a extins ulterior şi la valorile de genitiv şi dativ. Astfel, apar exemple ca *Hic requiiscunt membra ad duus fratres* (CIL, XIII, 2483)[22].

O distribuţie similară cunosc şi prepoziţiile *a* (lat. *ad*) şi *la* (lat. *illac*) din limba română veche, în exprimarea valorilor de genitiv sau de dativ astfel: *la* (dativ) şi *a* (genitiv şi dativ).

Cea mai frecventă este construcţia cu *la*, acuzativul echivalînd semantic un dativ: *La ai noştri preaiubiţi şi de la inimă fraţi (...) sănătate şi închinăciune tremeatemu domnilor-voastre* (DÎ, 111); *Scris-am de la Dumnezău bucurie la ai miei cinstiţi şi preaiubiţ (...) părinţi mai mari (...) şi la judeţul cel mare al cetăţii Sibiului* (DÎ, 119); *Au trimes la Franţa la Spanea, la papa şi la toţ mai marii de bărbăţie şi de vitejie* (DÎ, 128); *tremese carte la ficiorii ei* (A, 68^{v}/6); *Ce scrise carte la Ion Ţimishi, să vie ca să-l pue împărat* (MO, 123^{v}/7); *Să slujească nepotu-meu, Anadan, la dumneata (...) şi era preacredincios la împăratul (...); o pecetlui (...) şi o trimise la Archirie* (AA, 63^{v}/5, 15, 20); *nu m-au trimes pe mine împăratul numai la Ezechiia sau la voi să zic aceste cuvinte (INB, 42/10); Şi trimiseră soli la Ezechie, zicându* (INB, 43/2-3); *şi li-ai dat iar la niamurile lui moşiile, la Ceaureşti* (NL, 198^{v}/17-18); *vor da seama la* Dumnezeu (RG, 141^{v}/15); *venit-au şi un agă (...) de-au adus la Costandin vodă caftan* (RG, 173, 7-8).

[18] Fischer, 1985, 86.
[19] Coteanu, în ILR, II, 1969, 59.
[20] Cf. Mihăescu, 1960, 157.
[21] Riemann, 1932, 108.
[22] Apud Coteanu, în ILR, II, 1969, 60.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Recursul la texte ar putea reconsidera afirmaţia că această construcţie „era mai puţin frecventă în secolul al XVI-lea şi la începutul secolului al XVII-lea...”[23].

Mai tîrziu, s-a considerat că „Exprimarea complementului indirect în dativ printr-o construcţie analitică formată de prepoziţia *la* + substantiv în cazul acuzativ, întîlnită în unele scrieri din secolul al XIX-lea se datorează modelului francez *à* + substantiv”[24].

Existenţa unei astfel de structuri în româna populară arată că fenomenul are o vechime mult mai mare. Trecerea din traduceri în scrierea liberă şi în vorbire, continuitatea, ţine de o anumită instituţionalizare a lui, chiar din timpul actului de traducere: „Prezenţa acestor construcţii în vechile traduceri româneşti ale textului biblic constituie o marcă a faptului că traducătorul (...) este conştient de valoarea şi semnificaţia respectivelor structuri”[25].

Construcţiile respective, în virtutea echivalenţei funcţionale, sînt plasate de lucrările normative actuale tot în poziţia sintactică de complement indirect, chiar dacă sînt în cazul acuzativ cu prepoziţie.

Acest lucru ar trebui să se întîmple şi cu prepoziţia *a*, în aceeaşi poziţie sintactică: *că vire se pămîntului, se giudece a toată lume* (PS, 158^{r}/6-7)*; da-voiu voaă şi altora a mulţi* (CS, 36^{v}/7-8); *Căce mai mult pute nălţimea (...) decât de un trup împuţit, ce pute a toată lumea* (FD, 578^{v}/9); *Se giudece a săracu şi plecatul* (PS, 15^{r}/3); *Giudecaţi a seracu şi meseru, pletulu şi mişelulu deregeţi* (PS, 134^{v}/1); *nece se înkiri-te a Zeu striiru* (PS, 133^{v}/4-5); *că a mulţi le sânt cuprinse inemile cu jale (EÎ, 2, 78); Dară voiu să ştiţi voi că a tot bărbatul cap îi capul lui Hristos* (NTB, 11, 3); *de aduseră a mulţi socoteala şi nebunia* (MC, 181, 18); *Iară numai ce-ţi pare a singur că este bine* (MC, 238, 8-9); *iar a mai mulţi turci nu le ţinea în samă* (NL, 384, 8); *Dupre aceia, au dat cuvântu Ştefan vodă a toată oastea* (U, 106); *a tuturor tiranilor (...) urâtă este stăpâniia* (MC, 176, 1).

Construcţiile analitice (genitivul cu de: *curură de viaţă, calea de spăsenie;* dativul cu *a*), nu au fost validate însă de norma dominantă[26].

Construcţiile sintetice se află, uneori, în acelaşi context cu cele analitice: *va sluji împăratului şi ţării ungureşti şi a toată creştinătatea* (DÎ, 130); *scriu închinăciune şi multă sănătate priiatiniloru noştri, giupânului Budachi (...) şi a doisprădzeace pârgari a domitale (DÎ, 196); mai întâi s-au ivit Mariei Magdalenei , după aceaia alăltor muieri (...) iară a toţi apostolilor, când Toma nu era cu nuşii* (TE, 36^{v}/1-3); *Le măsură grâu Iosif (...) fraţilor lui şi a toată casa tătâne-său* (BB, apud Arvinte, 2004, XXV); *Şi a altora, a mulţi au ajutat, carii au făcut voia lui* (INB, 79/30).

[23] Stan, 2005, 94.
[24] Stanciu Istrate, 2006, 207.
[25] Gafton, 2012, 236-237.
[26] Cf. Gafton, 2001, 92.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Alteori, procedeul analitic îl dublează pe cel sintetic: *s-au ivit* (...) *iară a toţi apostolilor* (TE, 36^{v}/1-3); *Şi Pavel, la Filiposeom gice a toţi creştinilor* (TE, 6^{v}/2-3); *a tuturor tiranilor (...) urâtă este stăpâniia* (MC, 176, 1).

Prepoziţia *a* este frecvent utilizată în limba română veche, în poziţia sintactică de atribut, cu genitivul, situaţie ce va fi admisă de norma dominantă numai în precedenţa cantitativelor (evitarea confuziei este posibilă prin identificarea naturii determinantului): *spăsitoriul nostru, upovăinţă a tot cumplitul pământului* (PS, 96^{r}/6-7); *Ioan Zlataust, învăţătorul a toată lume* (CS, 49^{r}/2-3); *suflete a tot omul, după moşia-ş limbiloru* (CTd, 14^{r}/3); *pre pământu, veselie a toate făpturile* (CTd, 25^{r}/4); *necântând dobânda mea, ce a mulţi* (NTB, 10, 33); *fu scârbă mare a toată ţara şi tuturor domnilor şi crailor* (U, 28^{r}/5); *Adu-ţi aminte că a multe gloate de oameni eşti stăpânu* (MC, 213^{v}/6-7); *nici arhiereii, nici săborul a toată lumea* (SA,I, 56 – 1783).

Puţine contexte nu conţin cantitative: *Limba me trestie a cărtulariu curundu scrietoriu* (PS, 70^{v}/11); *tot stricăciuni făcea, cu fel de fel de râsuri şi batgiocuri a fete fecioare şi a fămei inţelepte* (NL, 391, 8-9).

Poziţia de complement indirect poate fi echivalată şi de o altă construcţie cu acuzativul, cu prepoziţiile *către, spre: în vreamea de acum au răspuns către solii domniii-lui* (DÎ, 136); *Cinstitul Petru vodă ce au fost domnu de Moldova, scris-au foarte bine către noi* (DÎ, 186); *Şi zise Alexandru către voivoz* (A, 7^{v}/4-5); *Deşertu grăi cireş către soţul său* (PS, 16^{r}/3); *către elu cu cu rostul mieu kiemaiu* (PS, 89^{v}/1); *şi va înceape a grăi către păcătoş aceale cuvinte (EÎ, 2, 74); Şi grăind fata către feciorul împăratului* (S, 68^{V}/23); *iar băiaşul au zis către tânărul* (S, 92^{r}/10); *iar slujitoriul au zis către câine* (S, 96^{r}/14); *şi câte au zis ţiitoarea de către dânsul* (S, 106^{v}/21-22); *Iar tânărul (...) nevoiia să zică cuvânt către tată-său* (S, 312); *scrie sfântul Pavel către evrei* (Vo, 3r/13-14); *răspunse către-însul* (MO, 102, 5); *multe lucrure şi seamne lăsaiu spre voi* (CS, 1v/8-9); *să asamănă acestea care grăiţ spre mine* (S, 117^{v} /15).

3.2.1.2.2. În clasa de substituţie a complementului indirect se întîlnesc aproape toate tipurile de pronume:

- personale: *mie mi-ai spus că au văzut cu ochii lui* (DÎ, 95); *sântu domni buni şi li-e milă de toţi săracii* (DÎ, 113); *Noauă ne pare că n-are vină* (DÎ, 195); *însă, unde văzură pre năpârcă, ziseră adins eiş* (TE, 29^{v}/9-10); *ci ţi-i voiu da ţie să faci izbândă cu dânşii (...) că ţi-i dăruiesc ţie* (ITR, 50^{v}/7-8); *Nu caut eu ce ţi se cuvine ţie să iai, ce caut eu ce mi se cuvine mie să dau* (FD, 507^{v}/5-6);

- de politeţe: *dau ştire domnietale za lucrul turcilor* (DÎ, 95); *Aşa mă rog domnivoastră să vă fii aminte de ei* (DÎ, 118); *ce veri pohti de la mine eu totu-ţi voiu da domnetale (DÎ, 128); Şi mulţămesc foarte, întâi lui Dumnedzău şi al doilea dumneavoastră* (S, 106^{v}/22-23);

- reflexive: *Înţelepciunea au zidit şie casă* (DÎ, 153); *oamenrii carii alease şie, înparte şie* (PH, 27^{r}/12); *să nu tragă cineş şie într-alt chip* (CRLV, 187); *Aşea-i*

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

cela ce adună şie (CR, V, 19); *şi alţi dumnedzăi şie făcură* (VO, 291^{r}/7); *aspru lucru iaşte pentru cele şie cunoscute* (CO, 60, 3); *socotind că chip ca acela şie suppus a fi* (CO, 8,6);

- demonstrative: *rrădică protivire tuturoru iudeiloru, celora ce viu pretutindirea* (CV, 29^{v}/5-8); *Pe carele îl învăţă să-i zică aceluea* (AB, 125^{r}/28); *celui ce i s-au dat mult, mult i să va şi cere* (AI, 94^{v}/31): *Şi carei fac bine, acelora bine făgăduiaşte; şi carei fac rău, acelora tare să laudă* (TE, 105^{v}/10-11); *celălalt celuealalt încă aşa zicea* (AB, 136^{r}/13-14);

- interogativ-relativ: *Deci arbănaşul, apucându-se, cărei scriu mai sus* (DÎ, 105); *Hroiot (...) căruia i-ai ieşitu Ştefan vodă înainte* (U, 31^{v}/5); *gheţii sânt cărora acum le zicem vlahi* (ITR, 8^{r}/5); *voi da sate şi olate cui voiu vrea* (DÎ, 132); *Cui veţi ierta păcatele, iertate vor fi; cui le veţi ţinea, ţinute vor fi* (TE, 12^{r}/3-4); *Archirie, să-m spui cui mă potrivescu eu* (AA, 68^{r}/17); *Însă cui iaste poftă, citească Tito Livie Padovanul* (ITR, 11^{r}/4);

- nehotărît: *dă Dumnezeu unuia mai mult decât altuia (TE, 80^{r}/8); Aproape iaste Dumnezeu tuturora carei cheamă pre el* (TE, 65^{r}/8); *deade lor avuţia lui: unuia amu deade cinci talanţi, altuia doi, altuia unul* (TE, 107^{r}/8); *cu oblicire oblicează fiecăruişi omu* (CC, 311, 23); *când unuia când altuia descărcându-se* (ITR, 49^{r}/3-4); *care nici cu putinţă iaste cuivaş în lume să poată umbla* (ITR, 22^{v}/10-11); *cărţile de la Nicolae Vodă scriind tutulor să se bucure* (AB, 355^{v}/4); *A treia easte când nu ierţi nescui* (FD, 498^{v}/3-4); *Oarecui-i fu milă d-însul şi vru să le gonească* (MO, 83^{r}/5,6); *Ştie fieştecăruia den vrăjmaşilor lui a răsplăti* (ITR, 27v/8); *verice va păsa cuiva la cele sufleteşti, alerge la mine* (AI, 25^{v}/15);

- negativ: *Nu poate ierta nemunuia păcatele* (TE, 12^{v}/6); *dracul nemunuia niciun rău nu poate face* (TE, 30^{v}/9); *Iară Ştefan vodă n-au vrut să plătească nimului (...) n-au dat niciun ban nimului* (AB, 351^{v}/2); *nu dăm nimănui nimica, să nu facem nimărui niciun bine* (AI, 71^{v}/38).

Complementui indirect exprimat prin pronume cunoaşte şi alte structuri.

La limita dintre funcţional (complement indirect) şi afuncţional se plasează pronumele din contextele dativului etic: *ci ne-au venit şi ne-au fost domni* (DÎ, 112); *Doamne, Zeul mieu, se nu bucure-mi-se* (PS, 53^{v}/8-9); *se nu cându-va bucure-mi-se dracii miei* (PS, 60^{v}/5); *aceste feceşi şi-ţi tăcuiu* (PS, 79^{r}/10); *lepădă-se se măngăe-mi-se sufletul mieu* (PS, 120^{r}/2-3); *Direpţ aceia să mi-ţi deşchiză Domnul Dumnezeu cămara ceriului şi să mi-ţi fie uşile deşchise* (INV, 299); *Eu nu-l voiu prinde, nici ţi-l apăr, ci de-ţi trebuiaşte, tu ţi-l prinde* (U, 121^{v}/17-18).

În schimb, formele rezultate din transformarea *sum pro habeo* se încadrează în clasa de substituţie a complementului indirect*: i-au fost din fune lui frate* (DÎ, 97); *să-i fie lui moşîia şi nepoţilor şi strănepoţilor lui, să-i fie moşiia în vecia* (DÎ, 100); *să fie moşii ohabnice svintei mănăstiri* (DÎ, 125); *ca să-in hie lui ocină şi moşie în veaci neclătită* (DÎ, 154); *crezând întru Dumnezeu că va fi lui milostivnic*

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

(TE, 31^{v}/8); *venit-au poruncă ca să dea cai (...) de care mare întristăciune era domnului şi tuturor* (AB, 129^{v}/17); *au zis către caimacani că domnul îi este şi pârâş şi judecătoriu* (AB, 132^{r}/27-28).

Există în limba română veche complemente indirecte cu prepoziţii ale genitivului, construite cu dativul: *iar ei să brodiră cu atâta răotate asupră-i* (AB, 146^{v}/7-8); *să scoală asupră-i câinii, ca nişte vrăjmaş* (AI, 56^{v}/11-12); *să se poată bate şi să poată sta împotrivă-i* (ITR, 15^{v}/6); *împotrivă-ş grăiaşte cel ce au scris acel letopiseţ* (ITR, 54^{r}/5); *năvăliia mult rău de multe părţi asupră-i* (MO, 101^{r}/5,6).

3.2.2. Complementul posesiv este una dintre realizările dativului posesiv, adverbal şi adnominal în acelaşi timp.

A fost încadrat multă vreme de gramaticieni la atributul pronominal în dativ şi, uneori, la complementul indirect (sensul logic, exprimat de întrebarea adresată verbului primă în faţa sensului secundar posesiv). Un argument în plus, al considerării drept complement indirect, a fost exprimarea lui prin formele accentuate ale pronumelui şi chiar prin substantive, anticipate sau reluate de formele clitice (*Lui Radu i s-au înecat corăbiile*). Reluarea şi anticiparea constituiau trăsături specifice complementelor-obiect[27]. GALR, II, 2008 consideră că în enunţuri de acest tip avem de-a face cu un complement posesiv dublu exprimat[28].

Dar, dacă s-ar analiza mai exact jocul asemănărilor şi al deosebirilor dintre complementul indirect pe de o parte şi atribut pe de alta, această poziţie sintactică ar trebui să se numească *complement indirect posesiv,* ca specie a complementului indirect.

În limba română veche este foarte bine reprezentat*: pre io-i va fi voia* (DÎ, 95); *mi-am vândut eu, Roşca din Negreni, moşiia* (DÎ, 97); *Ierta-ţi-să-vor ţie păcatele* (TE, 3^{v}/8); *Şi aşa cu acestea să bucura în ospeţe şi în veselii (...) măritându-şi fetile, însurându-şi feciorii cei de vârstă* (AB, 141^{v}/5-7); *Şi-şi învăţa împăratul feciorii săi să se ţie de credinţa cea bună şi adevărată* (ÎNB, 81); *Că deaca mi se vor ierta lucrurile* (INB, 117/8); *pentru ce să-ţi pierzi tu cinstea pentru voia cuiva ?* (INB, 119/11); *Şi să-ţi înveţi sluga* (INB, 122/5); *Derept aceea (...) pierdură-ş cuventele (FD, 475^{v}2); Şi unde şoimulu-ş face cuibul* (FD, 602^{v}/5-6); *pare-ţ că nu-ş era frate dentr-un sânge cu Tit* (MO, 42^{v}/4,5); *Dacă muri Arcadie, lăsă-şi cununa şi scaunul fiiu-său* (MO, 51^{v}/8); *Iară ei ştiură, deci-ş orbi feciorii* (MO, 144^{r}/3); *şi stricându-ş limba, au rămas în ceastă ce acum sânt* (ITR, 39^{v}/11); *domnul Costandin vodă să-şi dea fata după el* (AB, 138^{v}/9-10).

Disocierea complementului posesiv de complementul indirect conform principiului unicităţii (un verb nu poate impune de două ori aceeaşi poziţie sintactică: *Şi-a consacrat viaţa studiului*) nu rezolvă problema atribuirii de către

[27] Şuteu, 1962, 269.
[28] GALR, II, 2008, 471.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

substantiv, de două ori, a aceluiaşi rol tematic: *Scoală-te şi-ţi ia patul tău şi umblă* (TE, 18^{v}/2-3); *Şi-ţ opreaşte pohotele tale, şi-ţ pune frâu pohtiloru-ţi* (FD, 588^{v}/1); *să-ş samene moşu-său* (MO, 127^{v}/4); *şi-l mâglisiră de-ş goni pre mumă-sa împărăteasa de la dânsul* (MO, 93^{r}/2,3); *ce-ş orbi pre fiiu-său* (MO, 95^{v}/1); *elu-ş părăsi maică-sa* (MO, 111^{r}/2).

3.2.3. Atributul în dativ cunoaşte două realizări: dativul adnominal şi dativul posesiv adnominal[29]. Şi în aceste construcţii, ca şi în cazul complementului posesiv, se poate vorbi de o imixtiune între funcţiile de bază ale genitivului[30], cerută, poate, de principiul economiei limbii.

3.2.3.1. Dativul adnominal, întîlnit în unele contexte stilistic marcate chiar în perioada actuală, era foarte frecvent în limba română veche[31]. Observîndu-se natura substantivelor regente, se poate înţelege ca o evoluţie din genitivul rudeniei. Astfel de substantive sînt: *rudă, soţ, soră, frate...* Din cîmpul semantic al numelor de rudenie se trece uneori în cel al ierarhiilor sociale sau religioase (*domn, spătar, împlinitorii legii...*).

Contextele cele mai frecvente sînt cele ce desemnează cîmpul semantic al rudeniei*: Şi fiind dragomanul rudă Radului beizadea...* (AB, 122^{v}/17); *Adecă eu Nastea, sor Giurjii păharnicului şi Agafieşoanii* (DÎ, 159); *e samaritean şi îndrăcit şi soţ păcătoşilor* (TE, 76^{v}/13); *au dat-o după Radul beizadea, fecior lui Ilieaş vodă* (AB, 122^{v}/7); *Iară Toma spătariu Şăităneşcu (...) fiind spătar mare şi văr premare domnului* (AB, 143^{r}/22-25); *Fiică maicii tale şi tu eşti* (BB, XVI, 44); *pre carele şi soţ împărăţiei l-au făcut* (ITR, 20^{v}/8); *Mânie este mumă tuturor realelor* (FD, 140^{r}/3-4); *Ia se sculă cu o mătuşe a ei, sor tătâne-său, de se duse în Ţarigrad* (MO, 56^{v}/8,9); *Cu adevărat era ficior lui Ştefan vodă celui Bun* (U, 842-3); *crede cu adevărat că sânt nepot lui Despot* (93^{v}/11); *ieste crăiei leşeşti soţie* (MC, 159^{v}/21); *au crezut veneţiianii că-i iaste nepot lui Despot cel Mare* (NL, 193^{v}/1); *avându pârâ cu Ştefan vodă, ficior Radului vodă* (NL, 237, 6-7).

Alte cîmpuri semantice sînt şi ele destul de bine reprezentate: *Ocară şi batgiocură oamenilor, maică osirdiei, faţă laudelor, sămn de secetă lucrurilor celor bune, gonire agiutoriului celui dumnedzăiesc, sol uimire menţei (...) povaţă căderei în păcate, începătură slăbiciune menţei ş-a inimei, izvor mâniei, uşe făţărie, tărie dracilor, ferinţă păcatelor, agiutoriu nemilostivirei, iertare şi milă neştiinţei (...) vrăjmaş şi luptătoriu lui Dumnedzău* (CRLV, 49, 169^{v}/2-8); *Şi rămâind Nicolae Vodă domn Ţării Rumâneşti, s-au temut de Ştefan Vodă* (AB, 355^{r}/7); *Căce sântu eu domnu domnilor lor, mentei lor cea rea şi rob robilor miei* (FD, 593^{r}/8-9); *să ne arătăm împlinitori legii şi ale poruncilor tale* (AI, 30^{v}/15-16); *elu se făcea încă a fi priiatin împăratului* (MO,120^{r}/3); *iaste cap domnilor şi câtvaş ţinut ţine papa* (ITR, 63^{r}/3-4).

[29] Cf. Niculescu, 2006, 161.
[30] Cf. Asan, 1957, 138.
[31] Despre originea construcţiei, cf. Niculescu, 1999.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

3.2.3.2. Cealaltă formă de atribut, dativul posesiv adnominal, de asemenea foarte frecventă, presupune ataşarea cliticelor pronominale la substantive sau pronume. A fost validată de norma dominantă numai sporadic: *din parte-mi, adevărata-i faţă, la rându-mi*[32].

În limba veche, construcţia era foarte frecventă: *măriia împăratului cu ţara-ş şi împreună cu ţara ungurească bine să ia amente* (DÎ, 130); *pre el nici într-un chip să nu vătămăm, nece muierea-i, nece feciorii* (TE, 89^{v}/2-3); *şi bägă în corabii, şi cu fămeiele-ş, ş-au purces pre mare* (A, 6^{r}/7-8); *toţi oamenii cu muierile-ş şi cu fečorii lor* (CR, IV, 17); *Din grăsimea casei-ţ s-or îmbăta /Şi cu izvorul dezmierărei-ţ vei sta* (CPv, 35, 31-32); *lăsaţi la mine un frate-vă* (PO, 42, 33); *duceţi (...) cară porobocilor voştri şi muieriloru-vă* (PO, 45, 19); *Deacii l-au ertat domnul şi au venit la casă-şi* (AB, 126^{r}/19); *vara toată să o treacă în pace în ţară-şi* (AB, 136^{r}/21); *în cartea-i dintâi ce scrie de craii ungureşti* (ITR, 78^{v}/11); *îl pohtiea să vie în ţară la jupâneasă-şi, la coconi* (AB, 118^{v}/20-21); *l-au ertat domnul şi au venit la casă-şi* (AB, 126^{r}/19); *câte am găsit pe urmă-ţi sume* (AB, 132^{v}/11); *s-au întors ţarul cu ai lui la ţară-şi* (AB, 143^{v}/18-19); *nu mă poci sătura de frumuseaţe-ţi, aşijdere şi de glasu-ţi* (FD, 520^{r}/6-7); *şi Eva grijă bărbatului-ş şi greul născutului să-l poarte* (MO, 9^{v}/7); *numai Ever ce-ş ţinu limba cu ceata-ş* (MO, 12^{v}/8,9); *Şi-l puse Tulie măscărici coconiloru-ş* (MO, 33^{v}/ 5,6); *deci-l tremisecu soţii-ş cu toţii* (MO, 61^{v}/9); *nu se cade să fie biruit de sluga-ş* (MO, 63^{r}/2,3); *de-acii o dede după Mavrichie la moarte-ş* (MO, 73^{v}/6,7); *domnul turcesc ertă pre împăratul, de se duse la ţară-ş* (MO,138^{r}/3,4); *De-aci-i lega cu muierile-ş şi feţii lor, cu fetele şi-i băga prin case-şi, de-i ardea* (MO, 85^{r}/7-9); *încă curviia cu un fiastru-şi ca cu muiarea lui* (MO, 109^{v}/8); *Atunce-l ertă şi-i dede împărăţiia-ş* (MO, 117^{r}/5); *La moartea-ş, lăsă împărăţiia frăţînesău (...) atâta el zise Leu, la moarte-ş* (MO, 119^{r}/7,8).

Ataşarea la pronume este indicată, în aparenţă, prin grafie: *fiind păcatul lui-ş* (CTd, 1^{v}/16). În realitate este vorba de particula *–şi* ataşată deictic la mai multe tipuri de pronume sau chiar la adverbe: *să se roage cu frică, cenreş cu greşealele sale* (CS, 4^{v}/1); *cineşi cu ale sale păcate vor sta* (CS, 37^{v}/6); *altuia unuia căruiaşi împotriva puterei sale* (VO, I, 297^{V}); *daţi căruiaş după putearea şi destoinici a sa* (VO, I, 299^{r}); *iară de va fi fost cinevaşi scris (...) nici auz pe cinevaşi să zică* (ITR, 6^{r}/10, 11); *; ce bistricenii nu suferiră să ia ei loruş strein* (U, 70^{v}/15-16); *de au luat-o luiş doamnă* (U, 24 /10); *pre fică-sa Voichiţa o au luat-o luiş doamnă* (U, 25 /9); *Şi cest Topetin, acoleaş (...) ce se scrie de unguri* (ITR, 76^{r}/6); *apropiindu-se de undevaşi (...) de cândvaşi şi de câtvaş neam au fost* (ITR, 6^{v}/9); *fece bine că-i duse acasă-ş* (MO, 29^{v}/7); *Ştefan vodă cu mari daruri s-au dus acasă-şi* (U, 35^{v}/10-11)[33].

[32] Niculescu, 2006, 166.

[33] Despre originea şi funcţionarea particulei deictice *–şi* cf. Ciompec, 1985, 122-124.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Sensul deictic este evident, însă afuncţional: „Prin adăugarea lui *–şi* la pronumele personale, au rezultat o serie de forme care au aceeaşi funcţie cu *însumi, îns(u), însă*, astfel că limba secolului al XVI-lea era mai bogată decît cea de astăzi pentru a exprima noţiunea de *eu însumi*”[34].

3.2.4. Alte poziţii sintactice

3.2.4.1. Complementul circumstanţial de loc a ridicat problema mult discutată a dativului locativ. Denumirea *dativ locativ* trebuie reconsiderată, întrucît locativul este un nume de caz. În limba latină avea şi sens temporal: „Le locatif était un ancien cas, dont la fonction était de marquer le lieu ou aussi, par extension, le temps dans lequel l’action se fait (question *ubi* et *quando*)”[35]: *belli, domi* (=în timp de război, în timp de pace).

În limba veche, contextele cu locativ sînt foarte puţine, conservarea lui pînă astăzi datorîndu-se mai degrabă limbii vorbite. J. Byck consemnează, pentru „locativul cu funcţie de dativ” următoarele tipare: *stai locului, aşterne-te drumului, lipit pămîntului, legat pămîntului, s-ar duce vînturilor*[36].

A fost semnalate şi corespondenţele balcanice impuse de substratul limbii române, ceea ce ar justifica persistenţa construcţiei în româna populară”[37].

Puţine contextele cu locativ sînt în limba română veche circumstanţiale de loc: *lăsară-se şi flămânziră şi proidiră pământului* (PS, 250^{r}/16-17); *plecă-se în ţărână sufletul nostru, lipi-se pământului* (CLRV,17, 48^{v}/1-2); *văzându-i că stau stoliţii, au scos pre Dedul Sărdarul* (NL, 241^{v}/2-3); *Şi odată s-au auzit la împăratul cum se dă morţei* (S, 102^{r}/1).

Altele se organizează mai degrabă după structura unui dativ adnominal: *să treacă cu oştile în Ardeal să erneze, să nu vie primejdie pământului (...) ca să nu să facă mai mare stricăciune pământului* (AB, 120^{v}/12); *şi va veni primejdie mare pământului (...)cu focul ce vor da târgului de toate părţile (...) s-au făcut mare pustiire pământului despre amândoauă părţile (...) au făcut atâta hată şi pradă pământului* (AB, 121^{r}/11); *o coşniţă mare, plină de pâine, gătită drumului* (SA, I, 207 – 1795).

Foarte frecvente în limba română actuală sînt circumstanţialele de loc cu prepoziţiile genitivului. În limba veche, frecvenţa este similară, dar prepoziţiile genitivului de folosesc şi cu dativul: *celui norodu ce sta înainte-i de nu credea* (CC, 303, 16); *au scornitu că-i vin leşii asupră-i* (MC, 183, 1); *cu mare oaste împotrivă-i au mers* (ITR, 21^{r}/2); *trimiţând oaste asupră-le, i-au biruit* (ITR, 57^{r}/2); *să să ducă din Bucureşti în Ardeal, spuindu-i că vin tătarii asupră-le* (AB, 120^{v}/32).

[34] Densusianu, 1961, II, 118; cf. şi Frâncu, 2009, 63.
[35] Riemann, 1932, 6.
[36] Byck, 1967, 176-177.
[37] Brâncuş, 2003 (1960), 101.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

3.2.4.2. Complementul de agent este exprimat mai rar, fie prin construcţii cu prepoziţie, fie prin marcaj desinenţial: *turc înţelept şi ştiut şi a altor turci* (RG, 141, 1); *ei fiind supuşi mai pe urmă romanilor , romani vrea şi ei să se chiiame* (ITR, 40[r]/6-7); *unii carii era mai de demult supuş romanilor* (ITR, 70[r]/6-7); *era om mare şi iubit înpăratului* (AB, 141[r]/23-24).

3.2.4.3. Circumstanţialul de mod se exprimă cu ajutorul prepoziţiilor, cea mai frecventă fiind *asemenea: de la acest împărat încoace asemenea acelora nemaifăcându-se, nici a mai pomeni vedem* (ITR, 13[r]/7); *Aşa era bun şi milostiv tuturor asemenea lui Dumnezeu* (LC: 70); *Sint dară şi eu muritoriu, asemenea tuturor oamenilor* (CO, 48[v]/10).

Cînd grupul prepoziţional nu se află sub dependenţa verbului, îndeplineşte, de regulă, funcţia de atribut*: au găsit o soţie asemenea lui* (AB, 118[r]/8-9); *începea a să mişca spre tulburări şi a-ş strânge oameni aseamenea lui* (ITR, 21[r]/8).

3.2.4.4. Complementul comparativului este apropiat, uneori, prin conectorii săi, de circumstanţialul de mod[38]*: şi i-au stins casa din faţa pământului, nu ca unii rude şi făcător de bine, ci ca unui vrăjmaş foarte mare* (AB, 145[r]/6-7); *i s-au închinat, ca unui Dumnezeu şi împărat, iar aici îngerii cereşti ca unui Dumnezeu adevărat* (AI, 58[v]/8-10); *n-ar fi dat viţă morţilor, ca lui Moisi* (AI, 67[v]/4).

Distincţia este clară după adjective sau adverbe la comparativ, cu adverbul de comparaţie*: Lui Veniamin de cinci ori sosi mai mult de cum alaltor* (PO, 43,34); *Mai frumoase şi mai luminate decât acestor de acum* (INB, 100); *mai bine se vor supune unui strein decât cutăruea şi cutăruea* (AB, 136[r]/12).

3.2.4.5. Complementul de reciprocitate, specific diatezei reciproce[39] este, de fapt, un circumstanţial, întrucît realizările lui pot fi substituite cu adverbul *reciproc*[40]. Argumentul este decisiv în a considera reciprocul fie o diateză aparte, fie o valoare a diatezei reflexive, exclusă nejustificat de gramatica normativă actuală din inventarul diatezelor. Printre altele au fost identificate şi structurile cu dativul: "pronumele nehotărît *unul* (nominativ), urmat de pronumele nehotărît *altuia* (dativ): *Copiii îşi aruncă mingea unul altuia*".[41] Ele se întîlnesc şi în limba română veche: *fură duşi lăuntru în casa lu Iosif şi dziseră unul altuia* (PO, 43, 18); *să să înalţe şi aşa una alţiia nu va să dea cale* (U, 11[v]/1); *Au acest obicei împăraţii, de dau ştire unul altuia* (MC, 190[v]/13); *Să ne căutăm ponciş unul altuia* (AI,72[v]/1-2); *Că nu iaste acolo stăpân sau slugă, ci toţi sânt stăpâni unul altuia* (INB, 103).

3.2.4.6. Complementul instrumental, regizat de prepoziţiile dativului, în limita exemplelor excerptate, nu este încă reperabil. Cuvintele *graţie, mulţumită* sînt folosite, de regulă, în contexte substantivale, iar *aşijderea* ca adverb: *cu acest fel*

[38] Cf. GALR, II, 2008, 532.
[39] Irimia, 2008, 233.
[40] Vasilescu, 2007, 226-227.
[41] Irimia, 2008, 234.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

de mulţămită s-ai arătat Şăităneştii cătră Costandin Vodă (AB, 145^{r}/11); *Har şi mulţămită să avem şi să dăm filosofilor* (ITR, 1^{v}/10-11); *trimiţând nemţii mincinoasă graţie, s-au amăgit* (AB; 141^{v}/26); *Aşijderea nu lipsesc unii carii (...) îi zic şi Muisia de Jos* (ITR, 8^{v}/8-9); *rău să-i pomenim, aşijderea ca realele să gonim* (ITR, 28^{v}/10).

Chiar şi atunci cînd conectorii respectivi sînt urmaţi de substantive în dativ, valoarea substantivală primează: *Să cântaţi în besearecă mulţumită lui Dumnedzău* (VO, 374^{v}/11 297); *Într-acea zi au dat slavă şi mulţumită lui Dumnezeu* (RG: 185/10).

3.2.4.7. Apoziţia este bine reprezentată prin formele de dativ: *Am vândut nepotu-mieu, lui Ignat Doboş şi surorii sale, Albei preuteasii dereptu un cal* (DÎ. 155); *La moarte-ş lăsă împărăţiia frăţine-său, lui Alexandru şi fiiu-său, lui Constantin* (MO, 119r/7-8); *Pocuţiia, care au fostu vânut-o domnilor, moşilor săi* (U, 70^{v}/15-16); *Aşa s-au prilejit şi boierilor acelora ce merseră, tuturora* (U, 211^{v}/ 15-16); *Şi aşa, noao, creştinilor (...) s-au propoveduit* (AI, 84,3-4); *Şi iată că vă poruncesc voao, preoţilor* (AI, 98, 14); *Aşa Numanţii, cetăţiei marei şi frumoasei în Spania, Ştipion Emiliu (...) au făcut den temelie* (ITR, 17^{v}/15-16); *Carol, ce-i zic cel Mare, feciorul lui Pipinie, craiului de Franţa* (ITR, 61^{v}/2).

3.3. Într-o interferenţă formală şi funcţională, de-a lungul timpului, cu genitivul, preluînd şi reminiscenţele unui caz arhaic (locativul), dativul rămîne cazul cu cele mai multe arhaisme gramaticale din limba română.

Bibliografie

Studii

Arvinte, V. (2004). *Normele limbii literare în Biblia de la Bucureşti (1688)*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”, Iaşi.

Asan, F., (1957), *Atributul pronominal în dativ*, în *Studii de gramatică, II*, Editura Academiei, Bucureşti.

Blaise, A. (2000). *Manual de latină creştină*, Editura Amarcord, Timişoara.

Brâncuş, Gr. (2013/1960), *Despre dativul locativ*, în *Studii de istoria limbii române*, III, Bucureşti, Editura Academiei.

Bujor, I; Chiriac, Fr. (1971). *Gramatica limbii latine*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.

Byck, J. (1967), *Dativul în funcţie de locativ*, în *Studii şi articole*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Ciompec, G., (1985), *Morfosintaxa adverbului românesc. Sincronie şi diacronie*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.

Coteanu, I (1969). *Morfologia numelui în protoromână* (*Româna comună*), Editura Academiei, Bucureşti.

Coteanu, I. (1981). *Structura şi evoluţia limbii române* (*de la origini până la 1860*), Editura Academiei, Bucureşti.

Dascălu Jinga, L. (2002). *Corpus de română vorbită* (*CORV*) *Eşantioane*, Editura Oscar Print, Bucureşti.

Densusianu, Ov. (1961), *Istoria limbii române, I, II*, Editura Ştiinţifică, Bucureşti.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Dragoş, El. (1995). *Elemente de sintaxă istorică românească*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.
Fischer, I. (1985). *Latina dunăreană. Introducere în istoria limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
Frâncu, C. (2009). *Gramatica limbii române vechi (1521 – 1780).* Casa Editorială Demiurg, Iaşi.
GALR, I, II (2008). *Gramatica limbii române, I, Cuvîntul, II, Enunţul* (Coordonator, Guţu Romalo, V.), Editura Academiei Române, Bucureşti.
Gafton, Al. (2001). *Evoluţia limbii române prin traduceri biblice din secolul al XVI-lea*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi.
Gafton, Al. (2012). *De la traducere la norma literară*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi.
GBLR (2010), *Gramatica de bază a limbii române*. Coordonator, Pană Dindelegan, G., Editura Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti.
ILR, I, II (1965, 1969), *Istoria limbii române, I, II*, Editura Academiei, Bucureşti.
ILRL (1997) *Istoria limbii române literare. Epoca veche* (*1532 – 1780*), Coordonator, I. Gheţie, Editura Academiei, Bucureşti.
Iordan Iorgu, Robu, Vl. (1978), *Limba română contemporană*, Editura Didactică şi Pedagogică, Bucureşti.
Irimia, D. (2008). *Gramatica limbii române*, Editura Polirom, Iaşi.
Mihăescu, H. (1960), *Limba latină în provinciile dunărene pînă în secolul al XV-lea*, Bucureşti.
Niculescu, Al. (1999). *Individualitatea limbii române între limbile romanice. 3, Noi contribuţii*, Editura Clusium, Cluj-Napoca.
Niculescu, D. (2006), *Dativul posesiv adnominal în limba română*, în *Limba română Aspecte sincronice şi diacronice* (coordonator: G. Pană Dindelegan), Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.
Riemann, O. (1932). *Syntaxe latine d'après les principes de la grammaire historique*, Librairie C. Klincksieck, Paris.
Rosetti, Al. (1986), *Istoria limbii române*, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti.
SILR, (2012). Editori: Gh. Chivu, G, Pană Dindelegan, A. Dragomirescu, I. Nedelcu, I. Nicula, *Studii de istorie a limbii române. Morfosintaxa limbii literare în secolele al XIX-lea şi al XX-lea*, Editura Academiei, Bucureşti.
Saramandu, N. (1966), *Reluarea şi anticiparea complementului indirect exprimat prin substantiv în limba română din secoplul al XVIII-lea*, în SCL, XVIII, 1966, nr. 4.
Stan, C. (2005). *Categoria cazului*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.
Stan, C. (2013). *O sintaxă diacronică a limbii române vechi*, Editura Universităţii din Bucureşti, Bucureşti.
Stanciu-Istrate, M. (2006), *Calcul lingvistic în limba română*, Editura Academiei, Bucureşti.
Stati, S.(1961). *Limba latină în inscripţiile din Dacia şi Scytia Minor*, Editura Academiei Române, Bucureşti.
Şuteu, Fl. (1962), *Atribut pronominal sau complement indirect*?, în LR, XI, nr. 2.
Vasilescu, A., (2007), *Reciprocul*, în *Studii lingvistice. Omagiu profesoarei Gabriela Pană Dindelegan, la aniversare*, Bucureşti, Editura Universităţii Bucureşti.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

Surse

A = *Alexandria*. Studiu introductiv, ediţie şi glosar de Florentina Zgraon, Fundaţia Naţională pentru Ştiinţă şi Artă, Bucureşti, 2006.
AA = *Archirie şi Anadan*. Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Magdalena Georgescu, Bucureşti Editura Minerva.
AB = *Istoria Ţării Româneşti* (*Anonimul Brâncovenesc*), Ediţie întocmită de Constantin Grecescu, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1959.
AI = Antim Ivireanu, *Opere*, Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, Editura Minerva, Bucureşti, 1972.
AMD = *Apocalipsul Maicii Domnului*. Ediţie Cristina-Ioana Dima, Editura Academiei, Bucureşti, 2012.
BB = *Biblia adică Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988.
CC = Coresi, *Carte cu învăţătură* (1581), publicată de Sextil Puşcariu şi Alexie Procopovici, Atelierela Grafice Socec &Co, Bucureşti,1914.
CLRV = *Crestomaţia limbii române vechi*, Volumul I (1521 – 1639), Coordonator, Al. Mareş, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1994.
CO = Dimitrie Cantemir, *Opere*. Ediţie Stela Toma, Virgil Cîndea, Nicolae Stoicescu, Editura Academiei Române, Univers Enciclopedic, 2003.
CPv = Teodor Corbea, *Psaltirea în versuri*, Ediţie, studiu introductiv, note şi glosar de Alin – Mihai Gherman, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2010.
CR = *Crestomaţie romanică*, vol, II, Întocmită sub conducerea Acad. Iorgu Iordan, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1965.
CS = *Codex sturzanus*, Studiu filologic, studiu lingvistic, ediţie de text şi indice de cuvinte de Gheorghe Chivu, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1993.
CT = Coresi, *Tetraevanghel*. Ediţie Florica Dimitrescu, Bucureşti, 1961.
CTd = *Codicele Teodorescu şi Codicele Marţian*. Ediţie Nicolae Drăganu, Bucureşti, 1914.
CV = *Codicele voroneţean*, Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mariana Costinescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1981.
EÎ = *Evanghelie învăţătoare* (Govora, 1642), Ediţie, studiu introductiv, note şi glosar de Alin – Mihai Gherman, Editura Academiei Române, Bucureşti, 2011.
FD = *Floarea darurilor* (*Sindipa*). Text stabilit, studiu lingvistic şi filologic, glosar de Alexandra Moraru, Editura Minerva, Bucureşti, 1996.
INB = *Învăţăturile Sfîntului Voievod Neagoe Basarab către fiul său Teodosie*. Ediţie Dan Zamfirescu şi Gh. Mihăilă, Editura Roza Vînturilor, Bucureşti, 2010.
ITR = *Istoriia Ţărîi Rumâneşti*, *atribuită Stolnicului Constantin Cantacuzino*, Ediţie critică, studiu filologic, studiu lingvistic, glosar şi indice de nume proprii de Otilia Dragomir, Editura Academiei Române, 2006.
MC = Miron Costin, *Opere. Letopiseţul Ţării Moldovei de la Aron Vodă încoace, Cronica polonă...*, Ediţie critică cu un studiu introductiv, note, comentarii, variante, indice şi glosar de P.P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1958.
NL = Ion Neculce, *Opere*, *Letopiseţul Ţării Moldovei* şi *O samă de cuvinte*, Ediţie critică şi studiu introductiv de Gabriel Ştrempel, Editura Minerva, Bucureşti, 1982.
U = Grigore Ureche, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Ediţie îngrijită, studiu introductiv, indice şi glosar de P.P. Panaitescu, Editura de Stat pentru Literatură şi Artă, 1955.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)

MO = Mihail Moxa, *Cronica universală*, Ediţie critică, însoţită de izvoare, studiu introductiv, note şi indici de G. Mihăilă, Editura Minerva, 1989.

NTB = *Noul Testament* 1648, Editura Episcopiei Ortodoxe Române, Alba Iulia, 1988.

PH = *Psaltirea Hurmuzaki*, Studiu filologic, studiu lingvistic şi ediţie de Ion Gheţie şi Mirela Teodorescu, Editura Academiei Române, 2005.

PO = *Palia de la Orăştie* (1682), Text stabilit şi îngrijire editorială de Vasile Arvinte, Ioan Caproşu şi Alexandru Gafton, Editura Universităţii "Alexandru Ioan Cuza" Iaşi, 2005.

PS= *Psaltirea scheiană, II, Textul şi glosarele*. Editor, I.A. Candrea, Atelierele grafice Socec &Co, Bucureşti, 1916.

RG = Radu logofătul Greceanu, *Istoria domniei lui Constantin Basarab Brîncoveanu voievod* (1688 – 1714), Studiu introductiv şi ediţie critică întocmite de Aurora Ilieş, Editura Academiei Române, 1970.

S = (*Floarea darurilor*). *Sindipa.* Text stabilit, studiu lingvistic şi filologic, glosar de Alexandra Moraru, Editura Minerva, Bucureşti, 1996.

SA,I, II= *Şcoala Ardeleană* I, II. Editor Florea Fugariu, Editura Minerva, Bucureşti, 1983.

TE = Coresi, *Tîlcul evangheliilor şi Molitevnic rumânesc*, Ediţie critică, de Vladimir Drimba, cu un studiu introductiv de Ion Gheţie, Editura Academiei Române, Bucureşti, 1998.

Vo = Varlaam, *Opere, Răspunsul împotriva Catihismului Calvinesc*, Ediţie critică, studiu filologic şi studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Editura Minerva, Bucureşti, 1984.

VO = Varlaam, *Opere, Carte românească de învăţătură, Răspunsul împotriva Catihismului Calvinesc...*, Alcătuire, transcriere a textelor, note şi comentarii, glosar şi bibliografie de Manole Neagu, Editura Hyperion, Chişinău, 1991.

BDD-A24853 © 2015 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:32:50 UTC)